

М.С. Елюбаев

ПОНЯТИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ

В теории уголовного права отсутствует понятие "реализация целей уголовного наказания". На наш взгляд, определение данного понятия поможет избежать дублирования норм уголовного и уголовно-исполнительного права, которое имеет место в законодательстве Республики Казахстан. Как известно, цели наказания, установленные частью 2 статьи 38 УК РК, совпадают с целями уголовно-исполнительного законодательства, закрепленными в ч. 1 ст. 2 УИК РК. Произошло дублирование норм. Для того чтобы убедиться в правомерности такого совпадения необходимо уяснить сущность понятий «цель» и «задача». Несомненно, «если мы коснулись таких философских категорий, как «цель» и «задача», то не можем оставить без внимания тот факт, что их сущность понималась и понимается в праве по-разному. [1,20].

Итак, сложные категории "цель" и "задача" все же следует отличать друг от друга. Должна существовать конечная цель всего, для достижения которой требуется решение различных задач. Если какая-то задача решается с помощью другой задачи, которая только и существует для решения первой задачи, то первая задача служит для второй целью. Обычно цель в какой-то подсистеме является задачей в большей подсистеме (системе) и т.д. Чтобы понять, рассматривается ли задача или цель, необходимо поставить вопрос "зачем?". И если мы найдем ответ в рамках этой же подсистемы, тогда, по всей видимости, рассматривается задача. Если мы найдем ответ только за рамками данной системы, тогда рассматриваемое является целью для данной подсистемы (или относительно только этой задачи) и задачей для большей подсистемы и т.д. [1, 21-22] Таким образом, результат деятельности определенного звена является целью. Те этапы деятельности, которые реализовывались до достижения цели, нужно воспринимать как решение относительно самостоятельных, подчиненных одной цели задач. Исходя из семантического значения и определений рассматриваемых понятий, можно определить, что для цели характерна её направленность на длительную перспективу. Достижение цели требует реализации перспективного результата. Уголовный закон в ч. 2 ст. 38 УК РК ограничивается указанием на цели наказания, не углубляясь в процесс реализации, не переходя в плоскость исполнения наказания, которая регулируется другой отраслью права. По нашему мнению, цели уголовно-исполнительного законодательства, указанные в статье 2 не могут быть достигнуты одномоментно, так как это конечный результат, которому предшествует процесс его претворения в жизнь, то есть реализация. Закрепленная в статье 2 УИК РК цель лишена свойства длительности и перспективности, некоторой отдаленности. Поэтому, на наш взгляд, возникает необходимость для обеспечения свойства цели - перспективности, учитывая, что наказание требует процесса исполнения, необходимо внести слово «реализация».

«Реализация» - перспективный процесс, при котором цель находится в определенной отдаленности. Определенный временной промежуток присутствует между назначением наказания с целями, указанными в ч. 2 ст. 38 УК РК и его реализацией, согласно ст. 2 УИК РК. Итак, целями уголовно-исполнительного законодательства является реализация целей уголовного наказания. Теперь возникает необходимость дать дефиницию реализации целей уголовного наказания. Автор предлагает новое определение понятия реализации целей уголовного наказания.

В этом определении указаны на присущие только реализации целей уголовного наказания обязательные признаки. Во-первых, подчеркивается, что в ходе реализации целей уголовного наказания в жизнь воплощается государственный правовой акт-приговор суда.

Во-вторых, руководствуясь тем, что закону характерны предписания общего характера, емкое слово «условия» вмещает в себя пути, методы и средства исполнения осужденных, охрану их прав, свобод и законных интересов и т.д.

В-третьих, Министерство юстиции, уголовно-исполнительный комитет, учреждения и органы, исполняющие наказание обозначены в целом понятием «уполномоченные государственные органы», что подтверждает, что исполнение наказания происходит под строжайшим контролем государства.

На основании выше изложенного нами предлагается новая редакция части 1 статьи 2 УИК РК:

1. Целью уголовно-исполнительного законодательства Республики Казахстан является реализация целей уголовного наказания;

2. Реализация целей уголовного наказания - это воплощение предписания приговора суда - государственного правового акта, путем создания таких условий уполномоченными государством органами, которые должны привести к установлению социальной справедливости, исправлению

осужденного, и имели бы предупредительный эффект, как для самого осужденного, так и для других лиц.

1. Жорабеков С. Проблемы социальной адаптации осужденных, отбывших длительные сроки лишения свободы: Дисс. канд. юрид. наук. Алматы. 1998.

The paper studies the problem of concepts realization purposes of criminal punishment

Бұл мақалада қылмыстық жазасының мақсаттарын орындау түсінігінің мәселелері талқыланады

А.А. Баилова

ҚАЖЕТТІ ҚОРҒАНУДЫҢ ЗАҢДЫЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Қажетті қорғану - әр адамның өміріне, денсаулығына, мүлкіне, тұрғын үйіне, меншігіне және басқа да заңмен қорғалатын құқықтары мен мүдделеріне қоғамға қауіпті қол сұғушылықтардан қорғануға ажырамас конституциялық құқығы болып табылады. Барлық адамдардың кәсіби немесе өзге де арнаулы даярлығына және қызмет жағдайына, жынысына, жасына және басқа да жағдайларға қарамастан тең дәрежеде қажетті қорғануға құқығы бар.

Қажетті қорғанудың заңға сыйымдылық шарттары қоғамға қауіпті қол сұғушылықтың сипатымен ғана емес, қорғанудың заңды шарттарымен де сипатталады. Оның тек қол сұғушылыққа қатысты талаптарының сақталуы заңды қорғану әрекеттерінің толықтай жүзеге асуына кепілдік бермейді.

ҚР ҚК 32-бабының екінші және үшінші бөліктері қорғанушы жақтың қорғану әрекеттеріне қатысты жалпы ережелерді бекітеді.

Қорғану әрекеттеріне қатысты шарттары: қылмыстық заңмен қорғалатын мүдделердің қорғалуы, қорғану кезінде зиянның қол сұғушы тұлғаға келтірілуі, қажетті қорғану шегінен шығып кетпеушілік.

Кейбір авторлар төртінші шартты қосады: біреулері – қорғанудың уақытылы болуы, кейбіреулері – қоғамдық қауіпті қол сұғушылықты бой тасалау мүмкіндігінен немесе басқа тұлғалардың, билік органдарының көмегіне жүгіну мүмкіндігінен тәуелсіз қажетті қорғану құқығының тиесілі болуы [1].

Біздің ойымызша, қорғанудың уақытылы болуы қол сұғушылықтың нақты бар болуынан туындайтын көлеңкесі ретінде көрініс табады. Себебі қорғанудың уақытылы болу талаптары қол сұғушылықтың нақты бар болуы шартының мағынасын ашып береді. Сондықтан да оны қорғаудың жеке шарты ретінде қарастыру орынсыз.

Сонымен қатар, авторлардың бір тобы қорғанудың заңды болу шартына сәйкестілікті жатқызады, яғни шабуыл жасау барысында қол сұғушы қандай құралдарды қолданды және қолданушы осыған сәйкес қалай қорғанды. Жекеше алғанда, қорғану қол сұғушылықтың сипаты мен дәрежесіне қатысты сәйкестілікте болуы керек. Н.Н Турецкийдің пікірі бойынша: «Сәйкестілік шарты бірінші орында сот және тергеу органдарының қорғанушылық шараларының заңды болу туралы сұрақтарды шешу барысында қорғану әрекеттерін дұрыс саралауға теріс ықпалын тигізеді. Заңды қорғану үшін пропорционалдық талап қажет етілмейді, қорғанушы қарусыз қол сұғушыға қарсы қарумен қорғануға құқығы бар», - деп көрсетеді [2].

Қазақстандық ғалым К.Х Халиков қорғанудың төрт шартын көрсетеді:

- 1) зиян тек қол сұғушы тұлғаға келтірілуі тиіс;
- 2) қорғану белсенді шабуылмен жүзеге асуы тиіс, сондықтан да әрекетсіздікке жол берілмейді;
- 3) қорғану қажетті қорғану шегінен асып кетпесе заңды деп табылады;
- 4) қорғану шегі қажетті қорғану құқығын жүзеге асырушы тұлға көзқарасымен анықталады [3].

Қажетті қорғану қорғанушы адамның жеке мүдделерін ғана емес, заңмен қорғалатын кез-келген мүдделерді қорғауды жүзеге асырады.

Олар қылмыстық заң бойынша былай көрсетіледі:

- 1) қорғанушының құқығы мен заңды мүддесі, яғни оның жеке басы, өмірі, денсаулығы, тұрғын үйі, меншігі, жер учаскесі және басқа да мүдделері мен құқықтары;
- 2) өзге тұлғаның құқығы мен мүддесі;
- 3) қоғамның заңмен қорғалатын мүддесі;
- 4) мемлекет мүддесі [2].

Қылмыстық құқық теориясында азамат қажетті қорғануды қолдана отырып қорғалатын құқықтар туралы сұрақтар әлі де пікірталастар туғызуда. Өткен ғасырлардағы қылмыстық құқық теориясында да бұл мәселе қарама-қайшы көзқарастарды қалыптастырған еді. А.Ф Конидің «Қажетті қорғану құқығы туралы» жұмысында бірнеше көзқарастар келтірілген болатын: